

PRAWO MAŁŻEŃSKIE WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO

Tekst kanonów nowego Kodeksu prawa kanonicznego o małżeństwie w przekładzie polskim swego czasu już podał ks. dr Jan Fijałek, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, w czasopiśmie wydawanym w Krakowie pt. *Polonia Sacra* w numerze 2 roku 1918 na stronach 100—145. Robiąc przeto swoje tłumaczenie, miałem pod ręką również przekład ks. prof. Fijałka.

Polski tekst ks. prof. Fijałka przede wszystkim często przeplatany jest oryginalnym tekstem łacińskim Kodeksu oraz zawiera mnóstwo odsyłaczy do innych miejsc Kodeksu, podanych jednak w samym tekście tłumaczonych kanonów. Jedno i drugie moim zdaniem nie ułatwiało poznania treści kanonów.

Następnie aczkolwiek całe tłumaczenie ks. prof. Fijałka na ogół jest wierne, to jednak do niektórych kanonów, jak np. 91, 1029, 1031, § 2, 1077, § 2, n. 1, 1086, 1095, § 2, 1108, 1112, 1968, n. 3, 1972, 1976, wkradły się omyłki, w innych znowu kanonach, jak np. 1043, 1109 zauważyłem opuszczenia.

W niniejszym tłumaczeniu starałem się powyższych braków uniknąć. Tekst łaciński podaję tylko tam, gdzie on wyraża terminy, przyjęte również w kanonistyce polskiej. Następnie starałem się podać w swoim przekładzie możliwie wiernie dokładny tekst odnośnych kanonów. Oprócz tego dodałem tłumaczenie kanonów 1792—1805.

Pracę tę robiłem w latach okupacji niemieckiej w Warszawie na prośbę dziś już nieżyjącego ś. p. mec. Edwarda Zaleskiego i Jego przeto pamięci ją poświęcam.

Tytuł VII. (Księga III).

O MAŁŻEŃSTWIE

Kanon 1012.

§ 1. Chrystus Pan wyniósł do godności sakramentu sam kontrakt małżeński między ochrzczoneymi.

§ 2. Dlatego między ochrzczoneymi nie może istnieć ważny kontrakt małżeński, który by tym samym nie był sakramentem.

Kanon 1013.

§ 1. Celem małżeństwa pierwszorzędnym jest wydanie na świat oraz wychowanie potomstwa; drugorzędnym zaś wzajemna pomoc i zaradzenie pożądlności ciała.

§ 2. Istotnymi właściwościami małżeństwa są jedność i nierozwalność, które w małżeństwie chrześcijańskim z powodu sakramentu otrzymują moc osobliwą.

Kanon 1014.

Małżeństwo cieszy się przychylnością prawa; dlatego w razie wątpliwości trzeba stać za ważnością małżeństwa, dopóki nie udowodni się przeciwnstwa, z zachowaniem w mocy przepisu kan. 1127.

Kanon 1015.

§ 1. Ważne małżeństwo ochrzczoneych zowie się *uznanym* (*r a t u m*), jeżeli nie zostało jeszcze dopełnione; *uznanym i dopełnionym* (*r a t u m e t c o n s u m m a t u m*), jeżeli między małżonkami miał miejsce akt małżeński, do którego z natury swej zmierza kontrakt małżeński i przez który małżonkowie stają się jednym ciałem.

§ 2. Po zawarciu małżeństwa, jeżeli małżonkowie mieszkali razem, przypuszcza się dopełnienie, dopóki przeciwnstwo nie zostanie udowodnione.

§ 3. Małżeństwo między nieochrzczoneymi ważnie zawarte zowie się *prawnym* (*l e g i t i m u m*).

§ 4. Małżeństwo nieważne zowie się *domniemanym* (*p u t a*

tivum), jeżeli przynajmniej przez jedną stronę zostało zawarte w dobrej wierze, dopóki obie strony nie dowiedzą się na pewno o jego nieważności,

Kanon 1016.

Małżeństwo ochrzczonych podlega prawu nie tylko boskiemu, lecz także kanonicznemu, z zachowaniem kompetencji władzy świeckiej co do skutków czysto cywilnych tegoż małżeństwa.

Kanon 1017.

§ 1. Obietnica małżeństwa czy to jednostronna, czy też obustronna, czyli zaręczyny, jest nieważna w obu zakresach, o ile nie została zrobiona na piśmie, podpisanym przez strony i przez proboszcza lub miejscowego ordynariusza, albo przez dwóch przynajmniej świadków.

§ 2. Jeżeli żadna strona albo jedna z nich nie umie lub nie może pisać, do ważności należy to w samym piśmie zaznaczyć i dodać innego świadka, który pismo podpisze wraz z proboszczem lub z ordynariuszem miejscowym, albo z dwoma świadkami, o których mowa w § 1.

§ 3. Jednak z obietnicy małżeństwa, chociaż jest ważna i żadna słuszna przyczyna nie uwalnia od jej wypełnienia, nie ma prawa skargi do żądania zawarcia małżeństwa; ma miejsce natomiast powództwo do wynagrodzenia szkód, jeżeli takowe przysługuje.

Kanon 1018.

Proboszcz niech nie omieszka roztropnie pouczać lud o sakramencie małżeństwa i jego przeszkodach.

Rozdział I.

O TYM CO WINNO POPRZEDZAĆ ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA, A ZWŁASZCZA O ZAPÓWIEDZIACH MAŁŻEŃSKICH

Kanon 1019.

§ 1. Zanim małżeństwo zostanie zawarte, należy się upewnić, że nic nie przeszkadza jego ważnemu i godziwemu zawarciu.

§ 2. W niebezpieczeństwie śmierci, jeżeli nie można mieć in-

nych dowodów, wystarczy, o ile nie istnieją przeciwne poszlaki, zaprzysiężone oświadczenie pobierających się, że zostali ochrzczeni i żadną nie są związani przeszkodą.

Kanon 1020.

§ 1. Proboszcz, który ma prawo asystować przy zawarciu małżeństwa, winien przed tym w czasie odpowiednim pilnie zbadać czy zawarciu małżeństwa nie stoi co na przeszkodzie.

§ 2. Zarówno narzeczonego jak i narzeczoną także osobno oraz ostrożnie ma się zapytać czy nie są związani jaką przeszkodą, czy konsensu, szczególnie niewiasta, udzielają dobrowolnie, i czy w nauce chrześcijańskiej są dostatecznie pouczeni, chyba że ze względu na kwalifikacje osób to ostatnie pytanie wyda się niepotrzebnym.

§ 3. Rzeczą jest ordynariusza miejscowego wydać szczegółowe przepisy o takowym badaniu przez proboszcza.

Kanon 1021.

§ 1. O ile chrzest nie był udzielony na swoim własnym terytorium, proboszcz winien żądać świadectwa chrztu od obu stron albo od strony tylko katolickiej, jeżeli chodzi o zawarcie małżeństwa z dyspensą od przeszkody różności wiary.

§ 2. Katolicy, którzy jeszcze nie przyjęli sakramentu bierzmo-
wania, mają go przyjąć, zanim zostaną dopuszczeni do małżeństwa, jeżeli to mogą uczynić bez wielkiej niedogodności.

Kanon 1022.

Publicznie proboszcz winien ogłosić między kim mianowicie małżeństwo ma być zawarte.

Kanon 1023.

§ 1. Zapowiedzi małżeństw winny być głoszone przez własnego proboszcza.

§ 2. Jeżeli strona przebywała na innym miejscu przez sześć miesięcy po osiągnięciu dojrzałości, proboszcz przedłoży rzecz ordynariuszowi, który według swojej roztropności albo zażąda, żeby

tam ogłoszono zapowiedzi, albo nakaże zebrać inne dowody lub przypuszczenia o wolności stanu.

§ 3. Jeżeli istnieje jakie podejrzenie o zaciągniętej przeszkodzie, proboszcz także w razie krótszego pobytu ma się poradzić ordynariusza, który na małżeństwo nie zezwoli, o ile wprawdzie podejrzenie, stosownie do przepisu § 2, nie zostanie usunięte.

Kanon 1024.

Zapowiedzi głosić należy w trzy następujące po sobie niedziele oraz inne święta nakazane w kościele wśród mszy uroczystej albo podczas innych nabożeństw, na jakie lud licznie uczęszcza.

Kanon 1025.

Ordynariusz miejscowy może na swoim terytorium głoszenie zapowiedzi zastąpić publicznym na drzwiach kościoła parafialnego lub innego ogłoszeniem nazwisk pobierających się przez czas przynajmniej ośmiu dni tak jednak, aby w tym czasie mieściły się dwa święta nakazane.

Kanon 1026.

Zapowiedzi nie należy głosić przy małżeństwach, które zawierają się za dyspensą od przeszkody różności wiary lub różności wyznania, chyba że ordynariusz miejscowy według swej roztropności po uchyleniu zgorszenia uważałby za stosowne pozwolić na nie, byleby tylko dyspensą apostolską poprzedziła je oraz wzmianka o religii strony akatolickiej została opuszczona.

Kanon 1027.

Wszyscy wierni są obowiązani wyjawić przed zawarciem małżeństwa proboszczowi lub ordynariuszowi miejscowemu przeszkody, jeżeli wiedzą o jakich.

Kanon 1028.

§ 1. Własny ordynariusz miejscowy według swego roztropnego uznania może dla słusznej przyczyny udzielić dyspensy od głoszenia zapowiedzi także w innej diecezji.

§ 2. Jeżeli jest więcej ordynariuszów własnych, ten ma prawo

dyspensowania, w którego diecezji małżeństwo się zawiera; jeżeli zaś małżeństwo zawiera się poza własnymi diecezjami, wtedy który bądź ordynariusz własny może udzielić dyspensy.

Kanon 1029.

Jeżeli inny proboszcz dokonał badania lub ogłosił zapowiedzi, wtedy zaraz o ich wyniku ma powiadomić dokumentem autentycznym proboszcza, który ma asystować przy małżeństwie.

Kanon 1030.

§ 1. Po przeprowadzeniu badań i ogłoszeniu zapowiedzi proboszcz nie ma asystować przy małżeństwie pierwszej, nim otrzyma wszystkie potrzebne dokumenty i oprócz tego, o ile rozumna racja inaczej nie wymaga, nim upłyną trzy dni od ostatniej zapowiedzi.

§ 2. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy małżeństwo nie zostanie zawarte, zapowiedzi należy powtórzyć, chyba że miejscowy ordynariusz zarządzi inaczej.

Kanon 1031.

§ 1. Jeżeli powstała wątpliwość o istnieniu jakiejś przeszkody :

1°. Proboszcz ma rzecz zbadać dokładniej, zapytując pod przysięgą dwu przynajmniej świadków wiarogodnych, byleby tylko nie chodziło o przeszkodę, której wiadomość spowodowałaby dla stron zniesławienie, oraz w razie potrzeby także strony;

2°. Zapowiedzi ma głosić lub dokończyć, jeżeli wątpliwość powstała przed rozpoczęciem albo zakończeniem głoszenia zapowiedzi;

3°. Nie powinien asystować przy ślubie bez poradzenia się ordynariusza, jeżeli roztropnie sądzi, że wątpliwość dotychczas jeszcze istnieje.

§ 2. Po wykryciu przeszkody pewnej:

1°. Jeżeli przeszkoda jest tajna, proboszcz głosi albo kończy głosić zapowiedzi oraz o sprawie, zamilczając nazwiska, doniesie ordynariuszowi miejscowemu albo świętej Penitencjarii;

2°. Jeżeli jest publiczną i wykryje się przed rozpoczęciem głoszenia zapowiedzi, proboszcz wstrzyma się od ich głoszenia, dopóki przeszkoda nie zostanie usunięta, chociażby wiedział, że w zakresie tylko wewnętrznym została udzielona dyspensa; jeżeli się wykryje po pierwszej lub drugiej zapowiedzi, proboszcz dokończy głoszenia zapowiedzi i o sprawie doniesie ordynariuszowi.

§ 3. Wreszcie jeżeli nie wykryje się żadnej przeszkody ani wątpliwej, ani pewnej, proboszcz po wygłoszonych zapowiedziach dopuści strony do zawarcia małżeństwa.

Kanon 1032.

Przy ślubie tułaczy, o których w kanonie 91¹⁾, proboszcz, wyjąwszy wypadek konieczności, nie powinien nigdy asystować, chyba że powiadomiwszy o sprawie miejscowego ordynariusza lub kapłana przez niego delegowanego, otrzyma pozwolenie na asystencję.

Kanon 1033.

Proboszcz nie zaniecha odpowiednio do różnego stanu osób pouczyć narzeczonych o świętości sakramentu małżeństwa, o wzajemnych obowiązkach małżonków i o obowiązkach rodziców względem potomstwa; i tychże usilnie zachęci, by przed zawarciem małżeństwa starannie się wyspowiadali z grzechów swoich i pobożnie przyjęli najświętszą Eucharystię.

Kanon 1034.

Proboszcz poważnie upomni małoletnich, żeby nie zawierali związków małżeńskich bez wiedzy lub wbrew rozumnej woli rodziców; jeżeli zaś nie posłuchają, nie powinien asystować przy ich ślubie pierwej nim się poradzi miejscowego ordynariusza.

---

1) Kanon 91. Osoba nazywa się mieszkańcem (*incola*) w miejscu gdzie posiada stałe zamieszkanie, przybyszem (*advena*) w miejscu gdzie ma tymczasowe zamieszkanie; podróżnym (*peregrinus*), jeżeli znajduje się poza stałym i tymczasowym miejscem zamieszkania, które dotychczas zatrzymuje; tułaczem (*vagus*), jeżeli nigdzie nie posiada stałego albo tymczasowego miejsca zamieszkania.

Rozdział II.

O PRZESZKODACH W OGÓLNOŚCI

Kanon 1035.

Wszyscy mogą zawierać małżeństwo, którym prawo tego nie zabrania.

Kanon 1036.

§ 1. Przeszkoda *tamująca* (*impediens*) zawiera surowy zakaz zawierania małżeństwa, które jednak nie staje się nieważnym, jeżeli mimo zachodzącej przeszkody zostanie zawarte.

§ 2. Przeszkoda *zrywająca* (*dirimens*) i surowo wzbrania zawierać małżeństwo i przeszkadza, by zostało ważne zawarte.

§ 3. Chociaż przeszkoda istnieje po jednej tylko stronie, czyni małżeństwo albo niedozwolonym (*illicitum*), albo nieważnym (*invalidum*).

Kanon 1037.

Za publiczną uważa się przeszkodę, którą można udowodnić w zakresie zewnętrznym, w razie przeciwnym jest tajną.

Kanon 1038.

§ 1. Tylko najwyższa władza kościelna może autentycznie wyjaśniać, kiedy prawo boskie wzbrania lub zrywa małżeństwo.

§ 2. Tejże władzy najwyższej wyłącznie przysługuje prawo ustanawiać dla ochrzczonych inne przeszkody tamujące albo zrywające małżeństwo w formie ustawy czy to powszechnej, czy też partykularnej.

Kanon 1039.

§ 1. Ordynariusze miejscowi wszystkim aktualnie zamieszkałym na swoim terytorium oraz swoim podwładnym także poza granicami swego terytorium mogą zakazać małżeństwa w poszczególnym wypadku lecz tylko do czasu, dla słusznej przyczyny i jak długo ona trwa.

§ 2. Klauzulę unieważniającą do zakazu może dodać jedynie Stolica Apostolska.

Kanon 1040.

Prócz biskupa rzymskiego nikt nie może znosić przeszkód prawa kościelnego czy to tamujących, czy zrywających, albo je zmieniać; ani też od nich dyspensować, o ile ta władza nie została udzielona przez Stolicę Apostolską prawem powszechnym albo indultem specjalnym.

Kanon 1041.

Zwyczaj wprowadzający nową przeszkodę lub przeciwny przeszkodom istniejącym odrzuca się.

Kanon 1042.

§ 1. Przeszkody jedne są *stopnia niższego*, drugie *wyższego*.

§ 2. Przeszkody stopnia niższego są:

1°. Pokrewieństwo w stopniu trzecim linii bocznej;

2°. Powinowactwo w stopniu drugim linii bocznej;

3°. Przyzwoitość publiczna w stopniu drugim;

4°. Pokrewieństwo duchowne;

5°. Występek cudzołóstwa z obietnicą albo z usiłowaniem zawarcia małżeństwa także przez ślub tylko cywilny.

§ 3. Przeszkody stopnia wyższego są wszystkie inne.

Kanon 1043.

W grożącym niebezpieczeństwie śmierci ordynariusze miejscowi dla uspokojenia sumienia i, jeżeli zachodzi wypadek, dla uprawnienia potomstwa mogą zarówno od formy zachowywanej przy zawieraniu małżeństwa jak też od wszystkich i poszczególnych przeszkód prawa kościelnego czy to publicznych, czy tajnych, nawet wielokrotnych, za wyjątkiem przeszkód wynikających ze święceń kapłaństwa i z powinowactwa w linii prostej po dopełnieniu małżeństwa, dyspensować własnych podwładnych gdziekolwiek oni przebywają oraz wszystkich na własnym terytorium aktualnie zamieszkałych, po usunięciu zgorszenia i po złożeniu zwyczajnych rękojmi, jeżeli się udziela dyspensy od różności wiary albo od różności wyznania.

Kanon 1044.

W tych samych okolicznościach rzeczy, o których mowa w kan. 1043 i jedynie w wypadkach, kiedy nie można się dostać również do ordynariusza miejscowego, tę samą władzę dyspensowania posiadają tak proboszcz jak i kapłan, który asystuje przy zawarciu małżeństwa według przepisu kan. 1098, n. 2, tudzież spowiednik, lecz ten w zakresie tylko wewnętrznym w czasie spowiedzi sakramentalnej.

Kanon 1045.

§ 1. Ordynariusze miejscowi pod klauzulami, ustanowionymi w końcu kan. 1043, mogą udzielać dyspensy od wszystkich przeszkód, o których mowa w cytowanym kan. 1043, ilekroć przeszkoda się wykryje, kiedy już wszystko jest przygotowane do ślubu oraz zawarcie małżeństwa bez prawdopodobnego niebezpieczeństwa ciężkiego zła nie może być odłożone aż do czasu kiedy się otrzyma dyspensę od Stolicy Świętej.

§ 2. Ta władza przysługuje również do uważnienia małżeństwa już zawartego, jeżeli zagraża to samo niebezpieczeństwo i nie ma już czasu zwrócić się do Stolicy Świętej.

§ 3. W tych samych okolicznościach rzeczy tę samą władzę posiadają wszyscy, o których mowa w kan. 1044, lecz tylko w wypadkach tajnych, w których nawet do miejscowego ordynariusza nie można się zwrócić albo tylko z niebezpieczeństwem naruszenia tajemnicy.

Kanon 1046.

Proboszcz lub kapłan, o którym mowa w kan. 1044, ma natomiast powiadomić ordynariusza miejscowego o udzielonej w zakresie zewnętrznym dyspensie, która ma być odnotowana w księdze małżeństw.

Kanon 1047.

Jeśli reskrypt Św. Penitencjarii inaczej nie zaznacza, dyspensy udzielona w zakresie wewnętrznym poza sakramentalnym od tajnej przeszkody ma być odnotowana w księdze przechowywanej w tajnym archiwum kurii, o którym mowa w kan. 379, oraz inna

dyspensa dla zakresu zewnętrznego nie jest konieczna, chociażby później przeszkoda tajna stała się publiczną; lecz jest konieczna, jeżeli dyspensa była udzielona tylko w zakresie wewnętrznym sakramentalnym.

Kanon 1048.

Jeśli prośba o dyspensę została wysłana do Stolicy Świętej, ordynariusze miejscowi nie powinni używać swoich władz, jeżeli jakie posiadają, chyba tylko w myśl kan. 204, § 2²⁾.

Kanon 1049.

§ 1. W małżeństwach czy to zawartych, czy też zawrzeć się mających ten, kto posiada indult ogólny dyspensowania od jakiejś określonej przeszkody, może od niej dyspensować, chociażby ta przeszkoda była wielokrotna, o ile w samym indulcie nie jest inaczej wyraźnie nakazane.

§ 2. Kto ma indult ogólny dyspensowania od kilku przeszkód różnego gatunku czy to zrywających, czy tamujących, może dyspensować od tychże przeszkód, także publicznych, w jednym i tym samym wypadku zachodzących.

Kanon 1050.

Jeżeli kiedy z przeszkodą lub z przeszkodami publicznymi, od których ktoś może dyspensować na mocy indultu, schodzi się inna przeszkoda, od której nie może dyspensować, dla wszystkich powinno się zwrócić do Stolicy Apostolskiej; jeżeli jednak przeszkoda lub przeszkody, od których może dyspensować, zostaną wykryte po uzyskanej od Stolicy Świętej dyspensie, może użyć swojej władzy delegowanej.

Kanon 1051.

Przez dyspensę od przeszkody zrywającej, udzieloną bądź mocą władzy zwyczajnej, bądź też mocą władzy delegowanej przez indult ogólny, nie zaś przez reskrypt w poszczególnych wypadkach,

---

2) Kanon 204, § 2. Jednakowoż niższy nie powinien się mieszać do rzeczy przedłożonej przełożonemu, chyba tylko z ważnej i nie cierpiącej zwłoki przyczyny; w tym wypadku natychmiast ma powiadomić przełożonego o sprawie.

zostaje udzielone również tym samym uprawnienie potomstwa, jeśli może już się urodziło albo zostało poczęte z tych, których się dyspensuje, z wyjątkiem jednak dzieci cudzołożnych i świętokradzkich.

Kanon 1052.

Dyspensa od przeszkody pokrewieństwa albo powinowactwa, udzielona w jakimś stopniu przeszkody, jest ważna, chociaż do prośby lub do udzielenia wkradł się błąd dotyczący stopnia, o ile tylko stopień rzeczywiście istniejący jest niższy, albo chociaż zamilczana została inna przeszkoda tego samego gatunku w stopniu równym albo niższym.

Kanon 1053.

Dana przez Stolicę Świętą dyspensa od małżeństwa uznanego i niedopełnionego albo udzielone pozwolenie na ponowne małżeństwo z powodu domniemanej śmierci współmałżonka niesie z sobą zawsze dyspensę od przeszkody pochodzącej z cudzołóstwa wraz z obietnicą albo z usiłowaniem zawarcia małżeństwa, jeśliby takowej zachodziła potrzeba, bynajmniej zaś nie dyspensę od przeszkody, o której mowa w kan. 1075, nn. 2, 3.

Kanon 1054.

Dyspensa udzielona od niższej przeszkody nie unieważnia się żadną wadą czy to obrepcji, czy subrepcji, chociażby jedyny powód motywujący przedstawiony w prośbie był fałszywy.

Kanon 1055.

Dyspensy od przeszkód publicznych zlecone ordynariuszowi proszących ma wykonać ordynariusz, który dał list poświadczający albo przesłał prośbę do Stolicy Apostolskiej, chociaż narzeczeni w tym czasie, kiedy dyspensa miała być wykonana, opuścili stałe lub tymczasowe miejsce zamieszkania w jego diecezji i odeszli do innej diecezji nie zamierzając już więcej powrócić, zawiadomiwszy jednak o tym ordynariusza miejsca, gdzie pragną zawrzeć małżeństwo.

Kanon 1056.

Z wyjątkiem drobnej jakiejś opłaty z tytułu wydatków kancelaryjnych przy dyspensach dla niebiednych, ordynariusze miejscowi lub ich oficjałowie, odrzuciwszy wszelki zwyczaj przeciwny, nie mogą z okazji udzielonej dyspensy domagać się jakiegokolwiek zapłaty, o ile im na to nie dała wyraźnie upoważnienia Stolica Święta; a jeśliby domagali się, są zobowiązani do zwrotu.

Kanon 1057.

Udzielający dyspensy na mocy władzy delegowanej przez Stolicę Apostolską, mają uczynić w niej wyraźną wzmiankę o indulgencjach papieskich.

Rozdział III.

O PRZESZKODACH TAMUJĄCYCH

Kanon 1058.

§ 1. Małżeństwu przeszkadza zwykły ślub dziewictwa, czystości doskonałej, bezżeństwa, przyjęcia wyższych święceń i objęcia stanu zakonnego.

§ 2. Żaden ślub zwykły nie unieważnia małżeństwa, chyba że unieważnienie zostało postanowione dla kogoś specjalnym przepisem Stolicy Apostolskiej.

Kanon 1059.

W tych krajach, gdzie mocą prawa cywilnego pokrewieństwo prawne, powstałe z adopcji, czyni małżeństwo niedozwolonym, małżeństwo również według prawa kanonicznego jest niedozwolone.

Kanon 1060.

Jak najsurowiej Kościół wszędzie zabrania, by nie zawierały małżeństwa między sobą dwie osoby ochrzczone, z których jedna jest katolicka, druga zaś przynależy do sekty heretyckiej lub

schizmatycznej; jeśli zaś istnieje niebezpieczeństwo szkody duchowej dla współmałżonka katolickiego oraz dla potomstwa, związek małżeński jest zakazany także prawem boskim.

Kanon 1061.

§ 1. Kościół nie dyspensuje od przeszkody różności wyznania, chyba że:

1° Nagłą słuszne i ważne przyczyny;

2° Małżonek akatolicki złoży rękojmię o usunięciu niebezpieczeństwa szkody duchowej od małżonka katolickiego, oboje zaś małżonkowie o ochrzczeniu i wychowaniu całego potomstwa tylko po katolicku;

3° Istnieje pewność moralna o dopełnieniu rękojmi.

§ 2. Rękojmi należy z reguły wymagać na piśmie.

Kanon 1062.

Małżonek katolicki z obowiązku powinien roztropnie starać się o nawrócenie współmałżonka akatolickiego.

Kanon 1063.

§ 1. Pomimo uzyskania od Kościoła dyspensy od przeszkody różności wyznania małżonkowie ani przed zawarciem małżeństwa w obliczu Kościoła, ani po nim, nie mogą czy to osobiście, czy też przez zastępcę udawać się również do ministra akatolickiego, pełniącego służbę religijną, dla wyrażenia lub ponowienia konsensu małżeńskiego.

§ 2. Jeśliby proboszcz na pewno wiedział, że narzeczeni złamią tę ustawę albo już złamali, nie powinien asystować przy zawarciu ich małżeństwa, chyba z przyczyn bardzo ważnych, po usunięciu zgorszenia i poradziwszy się wpierw ordynariusza.

§ 3. Nie potępia się jednak, jeśli małżonkowie z nakazu prawa cywilnego stawiają się także przed ministrem akatolickim, sprawującym tylko obowiązek urzędnika cywilnego, a to tylko dla dopełnienia aktu cywilnego ze względu na skutki cywilne.

Kanon 1064.

Ordynariusze oraz inni duszpasterze:

1°. Mają wiernych, ile mogą, odwozić od małżeństw mieszanych;

2°. Jeżeli im przeszkodzić nie zdołają, z całym wysiłkiem mają się starać, by nie były zawierane przeciwko prawom Boga i Kościoła;

3°. Po zawarciu małżeństwa mieszanego czy to na własnym, czy na obcym terytorium mają troskliwie czuwać, żeby małżonkowie wiernie wypełniali obietnice uczynione;

4°. Asystujący przy małżeństwie mają zachować przepis kan. 1102.

Kanon 1065.

§ 1. Odwozić również należy wiernych od zawierania małżeństwa z tymi, którzy jawnie albo porzucili wiarę katolicką, chociaż nie przeszli do sekty akatolickiej, albo zapisani zostali do stowarzyszeń potępionych przez Kościół.

§ 2. Proboszcz może asystować przy rzeczonych małżeństwach tylko po poradzeniu się ordynariusza, który zważywszy wszystkie okoliczności rzeczy może mu pozwolić, by był obecny przy małżeństwie, o ile tylko nagli ważna przyczyna oraz ordynariusz swoim roztroptym zdaniem sądzi, że są dane dostateczne rękojmie o katolickim wychowaniu całego potomstwa i o usunięciu niebezpieczeństwa szkody duchownej drugiego współmałżonka.

Kanon 1066.

Jeżeli publiczny grzesznik albo cenzurą notorycznie obciążony odmówi przystąpienia wprzód do spowiedzi sakramentalnej albo pojednania się z Kościołem, proboszcz nie powinien asystować przy jego małżeństwie, chyba że nagli ważna przyczyna, o której, jeśli to możliwe, ma się poradzić ordynariusza.

Rozdział IV.

O PRZESZKODACH ZRYWAJĄCYCH

Kanon 1067.

§ 1. Mężczyzna przed szesnastym rokiem życia ukończonym, niewiasta przed czternastym także ukończonym, nie mogą zawierać ważnego małżeństwa.

§ 2. Chociaż małżeństwo zawarte po wyżej rzeczonym wieku jest ważne, jednak duszpasterze mają się starać odwracać od niego młodzież przed wiekiem, w którym według zwyczajów przyjętych w kraju małżeństwo zwykło się zawierać.

Kanon 1068.

§ 1. Niemoc płciowa poprzedzająca i trwała czy to ze strony mężczyzny, czy ze strony niewiasty, czy drugiej stronie znana czy też nie, czy bezwzględna, czy względna, zrywa małżeństwo z samego prawa natury.

§ 2. Jeżeli przeszkoda niemocy jest wątpliwa czy to wątpliwością prawa, czy wątpliwością faktu, nie powinno się wzbraniać małżeństwa.

§ 3. Niepłodność ani nie zrywa, ani nie tamuje małżeństwa.

Kanon 1069.

§ 1. Nieważnie usiłuje zawrzeć małżeństwo, kto jest związany węzłem poprzedniego małżeństwa, chociaż niedopełnionego, z zastrzeżeniem przywileju wiary.

§ 2. Chociażby poprzednie małżeństwo było nieważne albo rozwiązane z jakiej bądź przyczyny, nie wolno przeto zawierać innego pierwej nim będzie prawnie i na pewno wiadomo o nieważności lub rozwiązaniu poprzedniego.

Kanon 1070.

§ 1. Nie może być małżeństwa między osobą nieochrzczoneą a osobą ochrzczoneą w Kościele katolickim albo nawróconą do niego z herezji lub schizmy.

§ 2. Jeżeli strona w czasie zawarcia małżeństwa była powszechnie uważana za ochrzczonej albo jej chrzest był wątpliwy, trzeba stać według przepisu kan. 1014 za ważnością małżeństwa, dopóki się nie stwierdzy na pewno, że jedna strona jest ochrzczonej, druga zaś nieochrzczonej

Kanon 1071.

Wszystko, co przepisane jest o małżeństwach mieszanych w kanonach 1060—1064, musi być zastosowane również do małżeństw, którym stoi na przeszkodzie różność wiary.

Kanon 1072.

Nieważnie usiłują zawrzeć małżeństwo duchowni mający wyższe święcenia.

Kanon 1073.

Nieważnie też usiłują zawrzeć małżeństwo zakonnicy, którzy złożyli śluby uroczyste albo śluby zwyczajne, którym z specjalnego przepisu Stolicy Apostolskiej przydana jest moc unieważniania związku małżeńskiego.

Kanon 1074.

§ 1. Między mężczyzną uprowadzającym i niewiastą uprowadzoną w zamiarze małżeństwa nie może być żadnego małżeństwa, jak długo ona pozostaje w mocy uprowadzającego.

§ 2. Jeżeli jednak uprowadzona, odłączona od uprowadzającego oraz w miejscu bezpiecznym i swobodnym umieszczona, zgodziła się mieć go za męża, przeszkoda ustaje.

§ 3. Co się tyczy nieważności małżeństwa, na równi z uprowadzeniem stawia się zatrzymanie niewiasty przemocą, kiedy mianowicie mężczyzna przemocą zatrzymuje niewiastę z zamiarem małżeństwa w miejscu, gdzie ona mieszka albo na które przyszła swobodnie.

Kanon 1075.

Ważnie zawierać małżeństwa nie mogą:

1°. Którzy w czasie trwania tego samego prawnego małżeństwa popełnili między sobą cudzołóstwo oraz wzajemnie sobie

przyrzekli zawrzeć małżeństwo, albo usiłowali zawrzeć samo małżeństwo także przez ślub tylko cywilny;

2°. Którzy również w czasie trwania tego samego prawnego małżeństwa popełnili między sobą cudzołóstwo oraz jedno z nich dokonało małżonkobójstwa;

3°. Którzy wspólnym czynem fizycznym albo moralnym, także bez cudzołóstwa, zadali śmierć małżonkowi.

Kanon 1076.

§ 1. W linii prostej pokrewieństwa małżeństwo jest nieważne między wszystkimi wstępnymi i zstępnymi tak prawnymi, jak i naturalnymi.

§ 2. W linii bocznej jest nieważne aż do trzeciego stopnia włącznie, tak jednak, że przeszkoda małżeństwa mnoży się tylko tyle razy, ile razy się mnoży wspólny pień.

§ 3. Nie można nigdy zezwolić na zawarcie małżeństwa, jeżeli zachodzi jaka wątpliwość, że strony są spokrewnione w którymkolwiek stopniu linii prostej lub w pierwszym stopniu linii bocznej.

Kanon 1077.

§ 1. Powinowactwo w linii prostej zrywa małżeństwo w jakim bądź stopniu; w linii bocznej aż do drugiego stopnia włącznie.

§ 2. Przeszkoda powinowactwa mnoży się:

1° Ile razy mnoży się przeszkoda pokrewieństwa, od której pochodzi;

2° Przy powtórzeniu kolejno małżeństwa z krewnym zmarłego małżonka.

Kanon 1078.

Przeszkoda przyzwoitości publicznej powstaje z małżeństwa nieważnego czy to dopełnionego, czy też nie, oraz z publicznego lub notorycznego konkubinatu; zrywa związek małżeński w pierwszym i drugim stopniu linii prostej między mężczyzną a krewnymi niewiasty i na odwrót.

Kanon 1079.

To tylko pokrewieństwo duchowne unieważnia małżeństwo, o którym mowa w kan. 768³⁾.

Kanon 1080.

Którzy z prawa cywilnego są niezdolni do wejścia z sobą w związek małżeński z powodu pokrewieństwa prawnego powstałego z adopcji, nie mogą na mocy prawa kanonicznego między sobą ważnie zawierać małżeństwa.

Rozdział V.

O KONSENSIE MAŁŻEŃSKIM

Kanon 1081.

§ 1. Małżeństwo powstaje z konsensu stron właściwie objawionego między osobami prawnie zdolnymi, którego żadna władza ludzka nie może czym innym zastąpić.

§ 2. Konsens małżeński jest to akt woli, którym jedna i druga strona daje i przyjmuje prawo do ciała, dozgonne i wyłączne, dla spełniania czynności z siebie zdalnych do rodzenia potomstwa.

Kanon 1082.

§ 1. Ażeby konsens małżeński mógł istnieć, konieczne jest, iżby pobierający się wiedzieli przynajmniej, że małżeństwo jest stałym związkiem między mężczyzną i niewiastą dla płodzenia dzieci.

§ 2. Niewiadomości tej po dojrzałości nie przypuszcza się.

Kanon 1083.

§ 1. Pomyłka co do osoby czyni małżeństwo nieważnym.

§ 2. Pomyłka co do przymiotu osoby, chociażby dała powód do umowy, udaremnia małżeństwo tylko:

---

³⁾ Kanon 768. Z powodu chrztu zaciągają pokrewieństwo duchowne tylko z ochrzczonym chrzczący i chrzestny.

- 1°. Jeśli pomyłka przymiotu zamienia się na pomyłkę osoby;
- 2° Jeśli osoba wolna zawiera małżeństwo z osobą, którą uważa za wolną, gdy przeciwnie jest ona niewolnikiem w ścisłym znaczeniu niewoli.

Kanon 1084.

Zwykła pomyłka co do jedności, albo nierozzerwalności, lub godności sakramentalnej małżeństwa, chociażby dała powód do umowy, nie niweczy konsensu małżeńskiego.

Kanon 1085.

Wiedza lub mniemanie o nieważności małżeństwa nie wyklucza koniecznie konsensu małżeńskiego.

Kanon 1086.

§ 1. O wewnętrznym konsensie woli zawsze się przypuszcza, że jest zgodny ze słowami albo znakami, użytymi przy zawieraniu małżeństwa.

§ 2. Lecz jeśli jedna ze stron albo jedna i druga pozytywnym aktem woli wyklucza samo małżeństwo lub wszelkie prawo do aktu małżeńskiego, albo istotną jakąś właściwość małżeństwa, nieważnie zawiera.

Kanon 1087.

§ 1. Nieważne jest również małżeństwo, zawarte pod przymusem albo pod wpływem wielkiej bojaźni, wywołanej z zewnątrz i niesprawiedliwie tak, iżby ktoś był zmuszony wybrać małżeństwo, aby się od niej uwolnić.

§ 2. Żadna inna bojaźń, chociażby nawet dała powód do umowy, nie wnosi z sobą nieważności małżeństwa.

Kanon 1088.

§ 1. Do ważnego zawarcia małżeństwa konieczne jest, aby pobierający się byli obecni czy to osobiście, czy też przez pełnomocnika.

§ 2. Narzeczeni mają wyrazić konsens małżeński słowami; nie wolno im używać znaków równoznacznych, jeżeli mogą mówić.

Kanon 1089.

§ 1. Zachowując w mocy statuty diecezjalne ponadto dodane, do ważnego zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika wymagany jest mandat specjalny do zawarcia umowy z określoną osobą, podpisany przez mocodawcę oraz proboszcza lub ordynariusza miejsca, gdzie się mandat wystawia, albo przez kapłana od jednego z nich obu delegowanego, albo przez dwóch przynajmniej świadków.

§ 2. Jeżeli mocodawca nie umie pisać, trzeba to zaznaczyć w samym mandacie i dodać jeszcze jednego świadka, który również podpisze pismo, inaczej mandat jest nieważny.

§ 3. Jeśliby zanim jeszcze pełnomocnik zawarł umowę imieniem mocodawcy, ten odwołał mandat lub wpadł w umysłową chorobę, małżeństwo jest nieważne, chociażby pełnomocnik albo druga strona zawierająca o tym nie wiedzieli.

§ 4. Ażeby małżeństwo było ważne, pełnomocnik powinien osobiście spełnić powierzone mu zlecenie.

Kanon 1090.

Małżeństwo może być zawarte również przez tłumacza.

Kanon 1091.

Przy małżeństwie zawieranym przez pełnomocnika albo przez tłumacza proboszcz tylko wtedy może asystować, kiedy jest słuszna przyczyna i o autentyczności mandatu albo wiarogodności tłumacza nie można w żaden sposób wątpić, mając, o ile czas pozwoli, zezwolenie od ordynariusza.

Kanon 1092.

Warunek raz dołączony i nieodwołany:

1° Jeżeli odnosi się do przyszłości i jest konieczny albo niemożliwy, albo niemoralny lecz nie przeciwny istocie małżeństwa, należy uważać za niedodany;

2° Jeżeli odnosi się do przyszłości, a jest przeciwny istocie małżeństwa, czyni je nieważnym;

3° Jeżeli odnosi się do przyszłości i jest godziwy, zawiesza ważność małżeństwa;

4° Jeżeli odnosi się do przeszłości albo do terażniejszości, małżeństwo będzie ważne albo nie, o ile to co podlega warunkowi istnieje lub nie.

Kanon 1093.

Chociażby małżeństwo zostało zawarte nieważnie z powodu przeszkody, przypuszcza się, iż konsens udzielony trwa, dopóki nie będzie pewności o jego odwołaniu.

Rozdział VI.

O FORMIE ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Kanon 1094.

Te tylko małżeństwa są ważne, które się zawierają wobec proboszcza lub ordynariusza miejscowego albo kapłana przez jednego z nich delegowanego i dwóch przynajmniej świadków, jednakże według prawideł wyrażonych w kanonach, jakie następują i z zachowaniem wyjątków, o których mowa w kan. 1098, 1099.

Kanon 1095.

§ 1. Proboszcz i ordynariusz miejscowy asystują ważnie przy małżeństwie:

1° Od dnia dopiero objęcia w kanoniczne posiadanie beneficjum według zasad kanonów 334, § 3, 1444, § 1, albo rozpoczęcia urzędu, o ile nie zostali mocą wyroku obłożeni ekskomuniką albo interdyktem, albo suspensą od urzędu, lub za takich ogłoszeni;

2°. W granicach tylko swego terytorium, na którym asystują ważnie przy małżeństwach nie tylko swoich podwładnych, lecz także i niepodwładnych;

3°. Byle tylko pytali i przyjmowali konsens pobierających się nie pod przymusem ani też nie zniewoleni wielką bojaźnią.

§ 2. Proboszcz i ordynariusz miejscowy, którzy mogą ważnie

asystować przy małżeństwie, mogą też dać pozwolenie innemu kapłanowi, aby w granicach ich terytorium asystował przy małżeństwie.

Kanon 1096.

§ 1. Pozwolenie na asystencję przy małżeństwie, udzielone według przepisu kan. 1095, § 2, winno być dane wyraźnie kapłanowi oznaczonemu do małżeństwa oznaczonego, z wykluczeniem jakichkolwiek delegacji ogólnych, chyba że chodzi o wikariuszów współpracowników dla parafii, do której są przydzieleni; inaczej jest nieważne.

§ 2. Proboszcz albo ordynariusz miejscowy nie powinien udzielać pozwolenia, o ile jeszcze nie dopełniło się wszystkiego, co prawo postanawia o stwierdzeniu wolności stanu.

Kanon 1097.

§ 1. Proboszcz zaś albo miejscowy ordynariusz asystują w sposób godziwy przy małżeństwie:

1° Kiedy w sposób właściwy upewnią się o wolnym stanie pobierających się według przepisu prawa;

2° Kiedy ponadto upewnią się o stałym lub tymczasowym zamieszkaniu albo o miesięcznym pobycie, lub, jeżeli chodzi o tułacza, o pobycie aktualnym jednego z obu pobierających się w miejscu małżeństwa;

3° W braku spełnienia warunków, o których mowa w n. 2, kiedy mają pozwolenie proboszcza, albo ordynariusza stałego lub tymczasowego zamieszkania albo miesięcznego pobytu jednego z obu pobierających się, chyba że albo chodzi o tułaczy podróżujących, którzy nie mają nigdzie siedziby pobytu, albo zachodzi ważna potrzeba, która zwalnia od proszenia o pozwolenie.

§ 2. W jakimkolwiek wypadku trzeba trzymać się reguły, by małżeństwo było zawierane wobec proboszcza narzeczonej, jeżeli nie zwalnia słuszna przyczyna; małżeństwa zaś katolików mieszanego obrządku, o ile inaczej nie jest zastrzeżone prawem partykularnym, mają być zawierane w obrządku męzczyzny i wobec tegoż proboszcza.

§ 3. Proboszcz, który asystuje przy małżeństwie bez pozwolenia wymaganego prawem, dochodów stuy nie zabiera sobie lecz ma je odesłać właściwemu proboszczowi pobierających się.

Kanon 1098.

Jeżeli nie można sprowadzić proboszcza lub ordynariusza, lub kapłana delegowanego, albo dostać się do nich bez wielkiej niedogodności, aby asystowali przy małżeństwie według postanowień kanonów 1095, 1096:

1° W niebezpieczeństwie śmierci ważne i godziwe jest małżeństwo, zawarte wobec samych świadków; a także poza niebezpieczeństwem śmierci, byleby tylko rozsądnie przewidywało się, że stan rzeczy będzie trwał przez miesiąc;

2° W jednym i drugim wypadku, jeśli się znajduje na miejscu inny kapłan, który by mógł być obecny, winien być przywołany i wraz z świadkami asystować przy zawarciu małżeństwa, z zachowaniem ważności małżeństwa zawartego wobec samych tylko świadków.

Kanon 1099.

§ 1. Do zachowania ustanowionej powyżej formy są zobowiązani:

1°. Wszyscy ochrzczeni w Kościele katolickim i nawróceni do niego z herezji lub schizmy, chociażby ci czy tamci odpadli później od niego, ilekroć między sobą wchodzą w związek małżeński;

2° Ci sami, o których mowa wyżej, jeżeli zawierają małżeństwo z akatolikami czy to ochrzczoneymi, czy nieochrzczoneymi, także po otrzymaniu dyspensy od przeszkody różności wyznania albo różności wiary;

3° Katolicy wschodnich obrządków, jeżeli zawierają małżeństwo z łacinnikami związanymi tą formą.

§ 2. Przestrzegając zaś przepisu § 1, n. 1, akatolicy czy to ochrzczeni, czy nieochrzczeni, jeśli zawierają między sobą, nigdzie nie są obowiązani do zachowania formy katolickiej małżeństwa; także nie są obowiązani urodzeni z akatolików chociaż w Kościele katolickim ochrzczeni, którzy od dziecięctwa wzrosli

w herezji albo w schizmie, lub w pogaństwie, albo bez żadnej religii, ilekroć zawierają małżeństwo ze stroną akatolicką^{3*)}.

Kanon 1100.

Poza wypadkiem konieczności, przy zawieraniu małżeństwa należy zachować obrzędy przepisane w księgach rytualnych, zatwierdzonych przez Kościół, albo przyjęte przez chwalebne zwyczaje.

Kanon 1101.

§ 1. Proboszcz winien dbać, by narzeczeni otrzymali uroczyste błogosławieństwo, które może być im udzielone także po długim pożyciu w małżeństwie, ale tylko we mszy, z zachowaniem specjalnego przepisu rubryk i z wyjątkiem czasu ferialnego.

§ 2. Uroczystego błogosławieństwa osobiście albo przez innego udzielić może tylko ten kapłan, który może ważnie i godziwie asystować przy małżeństwie.

Kanon 1102.

§ 1. W małżeństwach między stroną katolicką i stroną akatolicką pytania o konsens powinny się odbyć według przepisu kan. 1095, § 1, n. 3.

§ 2. Atoli wszystkie obrzędy święte są zakazane; gdyby się jednak z tego zakazu przewidywało większe zło, ordynariusz może dozwolić na jakąś z zwyczajnych ceremonii kościelnych, z wykluczeniem zawsze odprawienia mszy.

Kanon 1103.

§ 1. Po zawarciu małżeństwa, proboszcz albo ten, kto go zastępuje, ma jak najprędzej zapisać w księdze małżeństw nazwiska małżonków oraz świadków, miejsce i dzień zawartego małżeństwa tudzież inne dane w sposób przepisany w księgach rytualnych i przez własnego ordynariusza; i to, chociażby asystował przy małżeństwie inny kapłan, delegowany przez niego albo przez ordynariusza.

^{3*)} Papież Pius XII w dniu 1 sierpnia 1948 nakazał skreślić drugą część kan. 1099, § 2 rozpoczynającą się od słów: także nie są obowiązani urodzeni z akatolików... aż do końca kanonu, z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1949 roku. (Zob. Acta Apostolicae Sedis, 40(1948), str. 305—306).

§ 2. Oprócz tego stosownie do przepisu kan. 470, § 2⁴⁾ proboszcz ma również zaznaczyć w księdze ochrzczonych, że małżonek w takim dniu zawarł małżeństwo w jego parafii. Gdyby małżonek był ochrzczony gdzie indziej, proboszcz małżeństwa wiadomość o związku zawartym ma przesłać proboszczowi chrztu czy to wprost od siebie, czy też przez kurię biskupią, by małżeństwo zostało wciągnięte do księgi ochrzczonych.

§ 3. Ilekroć małżeństwo zawiera się według przepisu kan. 1098, kapłan, jeżeli przy nim asystował, w przeciwnym razie świadkowie są obowiązani wspólnie z pobierającymi się dbać o to, by zawarty związek małżeński został jak najprędzej zapisany w księgach nakazanych.

Rozdział VII.

O MAŁŻEŃSTWIE TAJNYM (*MATRIMONIUM CONSCIENTIAE*)

Kanon 1104.

Jedynie tylko z przyczyny bardzo ważnej i bardzo naglącej i to sam ordynariusz, a nie wikariusz generalny bez specjalnego zlecenia, może dozwolić na zawarcie małżeństwa tajnego (*matri-monium conscientiae*), to jest aby małżeństwo zostało zawarte z opuszczeniem zapowiedzi i potajemnie według przepisu kano-nów, które następują.

Kanon 1105.

Pozwolenie na zawarcie małżeństwa tajnego mieści w sobie przyrzeczenie i ścisłe zobowiązanie do zachowania tajemnicy ze strony kapłana asystującego, świadków, ordynariusza i jego następców, a także jednego z współmałżonków, kiedy drugi nie zgadza się na rozgłoszenie.

---

⁴⁾ Kanon 470, § 2. W księdze ochrzczonych ma się również zaznaczyć, jeżeli ochrzczony przyjął bierzmowanie, zawarł małżeństwo z zachowaniem przepisu kanonu 1107, albo przyjął święcenia subdiakonatu, lub złożył uroczystą profesję, te zapiski mają być zawsze odnotowane w dokumentach udzielenia chrztu.

Kanon 1106.

Zobowiązanie tego przyrzeczenia ze strony ordynariusza nie rozciąga się do wypadku, kiedy albo zgorzenie jakie, albo ciężka obraza świętości małżeństwa zagraża z zachowania tajemnicy, albo rodzice nie starają się o ochrzczenie dzieci z takiego małżeństwa zrodzonych, lub dali je ochrzcić z podaniem fałszywych nazwisk a tymczasem nie powiadamią ordynariusza w ciągu trzydziestu dni o potomstwie zrodzonym i ochrzczoneym z prawdziwym wymienieniem rodziców, albo nie dbają o chrześcijańskie wychowanie dzieci.

Kanon 1107.

Małżeństwa tajnego nie należy zapisywać w zwyczajnej księdze małżeństw i ochrzczoneych lecz w księdze osobnej, przechowywanej w tajnym archiwum kurii o którym mowa w kan. 379.

Rozdział VIII.

O CZASIE I MIEJSCU ZAWIERANIA MAŁŻEŃSTWA

Kanon 1108.

§ 1. Małżeństwo może być zawarte w każdej porze roku.

§ 2. Uroczyste tylko błogosławieństwo związku małżeńskiego jest zakazane od pierwszej niedzieli Adwentu aż do dnia Bożego Narodzenia włącznie, i od Środy Popielcowej aż do Niedzieli Wielkanocnej włącznie.

§ 3. Ordynariusze miejscowi jednak mogą, z zachowaniem ustaw liturgicznych, także w czasach wymienionych dozwolnić na nie dla słusznej przyczyny, upomniawszy narzeczonych, aby się powstrzymali od zbytej okazałości.

Kanon 1109.

§ 1. Małżeństwo między katolikami ma się zawierać w kościele parafialnym; w innym zaś kościele lub w kaplicy czy to publicznej, czy półpublicznej może się zawierać tylko za zezwoleniem ordynariusza miejscowego lub proboszcza.

§ 2. Na zawieranie małżeństwa w domach prywatnych ordynariusze miejscowi mogą pozwolić w nadzwyczajnym tylko jakimś wypadku i zawsze przy tym dla słusznej oraz rozumnej przyczyny; lecz w kościołach albo w kaplicach czy to seminarium, czy też zakonnice ordynariusze niech na to nie pozwalają, chyba tylko w potrzebie naglącej i z zastosowaniem odpowiednich ostrożności.

§ 3. Małżeństwa zaś między stroną katolicką i stroną akatolicką mają się zawierać poza kościołem; gdyby jednak ordynariusz roztropnie sądził, że tego nie można zachować bez spowodowania większego zła, wtedy w tej sprawie pozostawia się władzę dyspensowania roztropnemu jego uznaniu, z zachowaniem jednak w mocy przepisu kan. 1102, § 2.

Rozdział IX.

O SKUTKACH MAŁŻEŃSTWA

Kanon 1110.

Z ważnego małżeństwa powstaje między małżonkami węzeł z natury swojej dozgonny i wyłączny; oprócz tego małżeństwo chrześcijańskie daje łaskę małżonkom nie stawiającym przeszkody.

Kanon 1111.

Obu współmałżonkom od samego początku małżeństwa równe przysługuje prawo i obowiązek co się tyczy aktów właściwych pożyciu małżeńskiemu.

Kanon 1112.

O ile specjalnym prawem nie jest inaczej zastrzeżone, żona co do skutków kanonicznych staje się uczestniczką stanu męża.

Kanon 1113.

Rodzice najściślejszym obowiązkiem zobowiązani są starać się wedle sił o wychowanie potomstwa zarówno religijne i moralne, jak fizyczne i obywatelskie, a także troszczyć się o dobro ich doczesne.

Kanon 114.

Prawego pochodzenia są dzieci poczęte lub urodzone z małżeństwa ważnego albo domniemanego, chyba że rodzicom z powodu uroczystej profesji zakonnej albo przyjętego święcenia wyższego zakazane było w czasie poczęcia używanie małżeństwa przed tym zawartego.

Kanon 1115.

§ 1. Ojcem jest ten, którego wskazuje prawny związek małżeński, chyba że z oczywistych dowodów okaże się przeciwnie.

§ 2. Za ślubne poczytuje się dzieci, które się zrodziły przynajmniej po sześciu miesiącach od dnia zawartego małżeństwa, albo w ciągu dziesięciu miesięcy od dnia rozwiązania pożycia małżeńskiego.

Kanon 1116.

Przez następujące później małżeństwo rodziców czy to prawdziwe, czy domniemane, czy świeżo zawarte czy też konwalidowane, także niedopełnione, potomstwo staje się ślubnym, jeżeli tylko rodzice byli zdolnymi do zawarcia między sobą małżeństwa w czasie poczęcia albo ciąży, albo urodzenia.

Kanon 1117.

Dzieci legitymowane przez późniejsze małżeństwo co się tyczy skutków kanonicznych we wszystkim są zrównane ze ślubnymi, o ile coś innego nie zostało prawem wyraźnie zastrzeżone.

Rozdział X.

O SEPARACJI MAŁŻONKÓW

Artykuł I. O rozwiązaniu węzła.

Kanon 1118.

Małżeństwo ważne uznane i dopełnione nie może być rozwiązane przez żadną władzę ludzką i z żadnej przyczyny oprócz śmierci.

Kanon 1119.

Małżeństwo niedopełnione między ochrzczonymi albo między stroną ochrzczoneą i stroną nieochrzczoneą rozwiązuje się bądź z samego prawa przez uroczystą profesję zakonną, bądź też przez dyspensę udzieloną przez Stolicę Apostolską dla słusznej przyczyny na prośbę obydwu stron albo jednej z nich, chociażby druga była temu niechętną.

Kanon 1120.

§ 1. Prawne między nieochrzczoneymi małżeństwo, chociaż dopełnione, rozwiązuje się przez przychylność dla wiary mocą przywileju Pawłowego.

§ 2. Przywilej ten nie ma zastosowania w małżeństwie zawartym między stroną ochrzczoneą i stroną nieochrzczoneą za dyspensą od przeszkody różności wiary.

Kanon 1121.

§ 1. Zanim małżonek nawrócony i ochrzczony zawrze ważne nowe małżeństwo, winien, z zachowaniem przepisu kan. 1125, zapytać stronę nieochrzczoneą:

1° Czy i ona chce się nawrócić oraz przyjąć chrzest;

2° Czy przynajmniej chce z nim współżyć spokojnie bez zniewagi Stworzyciela.

§ 2. Interpelacje te powinny zawsze mieć miejsce, o ile Stolica Apostolska nie orzekła inaczej.

Kanon 1122.

§ 1. Interpelacje mają nastąpić z reguły, w formie przynajmniej sumarycznej i pozasądowej, z powagi ordynariusza małżonka nawróconego, przez którego to ordynariusza również udzielony być winien małżonkowi niewiernemu czas do namysłu, jeśliby tego zażądał, po upomnieniu go jednak, że po bezskutecznym upływie czasu odpowiedź będzie się uważało za odmowną.

§ 2. Interpelacje takie prywatnie uczynione przez samą stronę nawróconą są ważne, owszem są także dozwolone, jeżeli nie może być zachowana forma wyżej przepisana; w tym jednak wypadku

powinno być o nich wiadomo w zakresie zewnętrznym przez dwóch przynajmniej świadków albo jakim innym prawnym sposobem dowodzenia.

Kanon 1123.

Jeżeli interpelacje zostały opuszczone na skutek orzeczenia Stolicy Apostolskiej albo jeżeli niewierny odpowiedział na nie odmownie wyraźnie lub milcząco, strona ochrzczona ma prawo zawrzeć nowy związek małżeński z osobą katolicką, o ile sama po chrzcie nie dała stronie nieochrzczonej słusznego powodu do odejścia.

Kanon 1124.

Małżonek wierny, chociaż po przyjęciu chrztu nadal żył w małżeństwie ze stroną niewierną, nie traci jednak prawa do zawarcia nowego związku małżeńskiego z osobą katolicką, może przeto skorzystać z tego prawa, jeśli małżonek niewierny, zmieniwszy wolę, później odejdzie bez słusznej przyczyny albo już nie współżyje spokojnie bez zniewagi Stworzyciela.

Kanon 1125.

To, co się odnosi do małżeństwa w konstytucjach Pawła III *Altitudo* z 1 czerwca 1537, św. Piusa V *Romani Pontificis* z 2 sierpnia 1571, Grzegorza XIII *Populis* z 25 stycznia 1585 a zostało przepisane dla pewnych miejsc, rozciąga się również do innych krajów w tychże samych okolicznościach.

Kanon 1126.

Węzeł poprzedniego związku małżeńskiego, zawartego w pogaństwie, tylko wtedy się rozwiązuje, kiedy strona wierna rzeczywiście ważnie zawarła nowy związek małżeński.

Kanon 1127.

W razie wątpliwości przywilej wiary cieszy się przychylnością prawa.

Artykuł II. O separacji od łoża, stołu i mieszkania.

Kanon 1128.

Małżonkowie powinni zachować wspólność pożycia małżeńskiego, o ile ich nie uwalnia od tego słuszna przyczyna.

Kanon 1129.

§ 1. Z powodu cudzołóstwa małżonka drugi małżonek, przy trwaniu węzła, ma prawo do rozwiązania, także na stałe, wspólności pożycia, o ile nie przyzwolił na występku lub nie dał do tego powodu, albo nie przebaczył go wyraźnie lub milcząco, albo sam również nie dopuścił się podobnego występk.

§ 2. Milczące przebaczenie zachodzi, jeżeli strona niewinna po tym jak dowiedziała się o występk cudzołóstwa obcuje z drugą stroną dobrowolnie z życzliwością małżeńską (*maritali affectu*); przypuszcza się zaś, jeżeli w ciągu sześciu miesięcy nie wypędziła albo nie opuściła małżonka cudzołożnego lub nie wniosła prawnego oskarżenia.

Kanon 1130.

Małżonek niewinny, jeżeli prawnie odszedł czy to z wyroku sędziego, czy też z własnej mocy, nie jest nigdy zobowiązany przypuścić na powrót małżonka cudzołożnego do wspólnego pożycia; może jednak dopuścić lub przywołać, o ile tamten nie obrał sobie za jego zgodą stanu przeciwnego małżeństwu.

Kanon 1131.

§ 1. Jeżeli jeden z małżonków zapisał się do sekty akatolickiej; jeżeli wychował potomstwo po akatolicku; jeżeli prowadzi życie występne i hańbiące; jeżeli ciężko naraża na niebezpieczeństwo duszy lub ciała drugiego; jeżeli brutalnością czyni życie wspólne zbyt uciążliwym, te i inne tego rodzaju sprawy stanowią dla drugiego małżonka za każdym razem uprawnioną przyczynę odejścia, powagą ordynariusza miejscowego, a także własną powagą, jeśli o nich na pewno jest wiadomo i niebezpieczeństwo nie cierpi zwłoki.

§ 2. We wszystkich tych wypadkach, kiedy ustaje przyczyna separacji, wspólność pożycia winna być przywrócona; ale jeśli separację ogłosił ordynariusz na przeciąg czasu oznaczonego lub nieoznaczonego, małżonek niewinny nie jest obowiązany do tego, chyba na mocy rozporządzenia ordynariusza albo po upływie czasu.

Kanon 1132.

Po ustanowionej separacji, dzieci powinny się chować przy małżonku niewinnym, a jeżeli jeden z małżonków jest akatolikiem, to przy małżonku katolickim, chyba że w obu wypadkach ordynariusz dla dobra samych dzieci postanowił inaczej, z zachowaniem zawsze ich katolickiego wychowania.

Rozdział XI.

O KONWALIDACJI MAŁŻEŃSTWA

Artykuł I. O konwalidacji zwykłej.

Kanon 1133.

§ 1. Do konwalidacji małżeństwa nieważnego z powodu przeszkody zrywającej wymaga się, by przeszkoda ustała albo została usunięta przez dispensę oraz by przynajmniej strona świadoma przeszkody ponowiła konsens.

§ 2. Tego ponowienia wymaga prawo kościelne do ważności, chociażby obie strony na początku wyraziły konsens i później go nie odwołały.

Kanon 1134.

Ponowienie konsensu winno być nowym aktem woli na małżeństwo, o którym wiadomo, że od początku było nieważne.

Kanon 1135.

§ 1. Jeżeli przeszkoda jest publiczna, konsens musi być odnowiony przez obie strony w formie przepisanej prawem.

§ 2. Jeżeli jest tajna a obu stronom znana, wystarczy, jeżeli konsens będzie ponowiony przez obie strony prywatnie i tajemnie.

§ 3. Jeżeli jest tajna i jednej stronie nieznaną, wystarczy, że strona świadoma przeszkody ponowi konsens prywatnie i tajemnie, byleby druga trwała w konsensie wyrażonym.

Kanon 1136.

§ 1. Małżeństwo nieważne z powodu braku konsensu konwaliduje się, jeżeli strona, która nie zgodziła się, już się zgadza, byleby trwał konsens oświadczony przez drugą stronę.

§ 2. Jeżeli brak konsensu był czysto wewnętrzny, wystarczy, że strona, która nie zgodziła się, wewnętrznie się zgodzi.

§ 3. Jeżeli był również zewnętrzny, potrzeba objawić konsens także zewnętrznie albo w formie prawem przepisanej, jeżeli brak był publiczny, albo w inny sposób prywatny i tajemny, jeżeli był tajny.

Kanon 1137.

Małżeństwo nieważne z powodu braku formy, żeby się stało ważnym, powinno być na nowo zawarte w formie prawnej.

Artykuł II. O sanacji u korzenia. (*Sanatio in radice*).

Kanon 1138.

§ 1. Sanacja małżeństwa u korzenia jest jego konwalidacją zawierającą w sobie oprócz dyspensy albo ustania przeszkody dyspensę od przepisu prawa o ponowieniu konsensu oraz działanie wstecz do przeszłości (*retrotractio*) przez fikcję prawa co do skutków kanonicznych.

§ 2. Konwalidacja następuje od chwili udzielenia łaski; działanie zaś wstecz rozumie się uczynione do początku małżeństwa, o ile inaczej wyraźnie się nie zastrzeże.

§ 3. Dyspensa od przepisu prawa o ponowieniu konsensu może być także udzielona, gdy albo tylko jedna, albo jedna i druga strona są nieświadome nieważności małżeństwa.

Kanon 1139.

§ 1. Jakikolwiek małżeństwo, zawarte z konsensem obu stron wystarczającym z prawa natury lecz prawnie bezskutecznym z powodu przeszkody zrywającej prawa kościelnego albo z powodu braku formy prawnej, może być uzdrowione u korzenia, byleby tylko konsens trwał.

§ 2. Małżeństwa zaś zawartego z przeszkodą prawa naturalnego albo boskiego, chociażby potem przeszkoda ustała, Kościół nie uzdrawia u korzenia, nawet od chwili ustania przeszkody.

Kanon 1140.

§ 1. Jeżeli brak jest konsensu u obu stron albo u jednej z nich, małżeństwo nie może być uzdrowione u korzenia czy to dlatego, że konsensu nie było od początku, czy też dlatego, że konsens wyrażony na początku potem został odwołany.

§ 2. Jeżeli zaś konsensu nie było od początku lecz potem został oświadczony, sanacja może być udzielona od chwili oświadczenia konsensu.

Kanon 1141.

Sanacji u korzenia może udzielić jedynie Stolica Apostolska.

Rozdział XII.

O POWTÓRNYCH ZWIĄZKACH MAŁŻEŃSKICH

Kanon 1142.

Chociaż czyste wdowieństwo jest szczytniejsze, drugi jednak związek małżeński i dalsze są ważne i godziwe, z zachowaniem w mocy przepisu kan. 1069, § 2.

Kanon 1143.

Niewiasta, której raz było udzielone uroczyste błogosławieństwo, nie może go znowu otrzymać przy następnych zaślubinach.

Tytuł XX. (Księga IV).

O SPRAWACH MAŁŻEŃSKICH

Rozdział I.

O WŁAŚCIWYM SĄDZIE

Kanon 1960.

Sprawy małżeńskie między ochrzczonymi należą z własnego i wyłącznego prawa do sędziego kościelnego.

Kanon 1961.

Sprawy o skutki małżeństwa czysto świeckie, jeśli głównie są prowadzone, przynależą do urzędu świeckiego w myśl kan. 1016; lecz jeżeli wypadkowo i dodatkowo, mogą być także przez sędziego kościelnego z własnej władzy rozpoznane i określone.

Kanon 1962.

Sprawy małżeńskie, odnoszące się do osób, o których mowa w kan. 1557, § 1, n. 1⁵⁾, rozpoznaje wyłącznie ta Św. Kongregacja albo ten trybunał, lub ta osobna Komisja, której biskup rzymski zleci je za każdym razem; sprawy dyspensy od małżeństwa uznanego i niedopełnionego (*ratum et non consummatum*) Św. Kongregacja Sakramentów; sprawy zaś, które należą do przywileju Pawłowego, Św. Kongregacja Św. Oficjum.

Kanon 1963.

§ 1. Dlatego żaden sędzia niższy nie może przeprowadzić procesu w sprawach dyspensy od małżeństwa uznanego tylko, o ile mu Stolica Apostolska nie dała upoważnienia.

§ 2. Jeżeli jednak sędzia właściwy z własnej powagi przeprowadził postępowanie dowodowe o nieważność małżeństwa

---

⁵⁾ Kanon 1557, § 1, n. 1. Sam tylko biskup rzymski ma prawo sądzić: Tych, którzy najwyższe dzierżą ludów panowanie oraz ich synów i córki, lub tych, którzy mają najbliższe prawo następstwa do panowania.

z tytułu niemocy płciowej i z niego wypłynął dowód nie niemocy lecz małżeństwa dotąd jeszcze niedopełnionego, wszystkie akta mają być przesłane do Św. Kongregacji, która może je użyć do wydania wyroku o małżeństwie uznanym i niedopełnionym.

Kanon 1964.

W innych sprawach małżeńskich sędzią właściwym jest sędzia miejsca, gdzie małżeństwo zostało zawarte lub gdzie strona pozwana albo, jeśli jedna strona jest akatolicką, strona katolicka ma stałe lub tymczasowe zamieszkanie.

Kanon 1965.

Jeżeli zaskarża się małżeństwo z tytułu braku konsensu, sędzia przede wszystkim ma się starać, by stosownymi upomnieniami stronę, która nie dała zezwolenia, jak się twierdzi, przywieść do wyrażenia zezwolenia; jeżeli z tytułu braku formy istotnej albo z tytułu przeszkody zrywającej, od której można i zwykle się dyspensować, ma się gorliwie zająć, by nakłonić strony do ponowienia konsensu w formie prawnej albo do wniesienia prośby o dispensę.

Rozdział II.

O USTANOWIENIU TRYBUNAŁU

Kanon 1966.

Zachowując w mocy przepis kan. 1576, § 1, n. 1⁶⁾, jeden jest sędzią instruktorem w badaniu do dyspensy od małżeństwa uznanego i niedopełnionego.

---

6) Kanon 1576, § 1, n. 1. Po odrzuceniu zwyczaju przeciwnego i odwołaniu wszelkiego przywileju przeciwnego: Sprawy sporne o węzeł sakramentu kapłaństwa i małżeństwa... zastrzegają się trybunałowi kolegialnemu trzech sędziów.

Kanon 1967.

Czy to chodzi o nieważność małżeństwa, czy też o stwierdzenie niedopełnienia i o przyczyny do udzielenia dyspensy od małżeństwa uznanego, winien być pozwany obrońca węzła małżeńskiego według przepisu kan. 1586⁷⁾).

Kanon 1968.

Do obrońcy węzła należy:

1° Być obecnym przy przesłuchaniu stron, świadków i biegłych; przedkładać sędziemu pytania zamknięte i zapieczętowane, które sędzia w czasie przesłuchania otworzy i postawi stronom lub świadkom; nowe pytania, wyłaniające się przy przesłuchaniu, poddawać sędziemu;

2° Twierdzenia, przez strony podane, rozważyć i im się sprzeciwić, kiedy trzeba; dokumenty, przedłożone przez strony, rozpoznać;

3° Uwagi przeciwko nieważności małżeństwa i dowody za ważnością lub za dopełnieniem małżeństwa napisać i załączyć, oraz przytoczyć to wszystko, co będzie uważał za pożyteczne do obrony małżeństwa.

Kanon 1969.

Obrońcy węzła przysługuje prawo:

1° Zawsze i w każdym okresie sprawy wglądać do akt procesu, chociażby jeszcze nie były ogłoszone, prosić o nowe terminy do sporządzenia pism, które sędzia według swego rozsądnego uznania może przedłużyć;

2° O wszystkich dowodach i załącznikach tak być powiadomionym, aby mógł mieć możliwość zgłoszenia sprzeciwu;

3° Prosić o przywołanie innych świadków albo by tych samych

---

7) Kanon 1586 nakazuje ustanowienie obrońcy węzła w diecezji „dla spraw, w których chodzi o węzeł sakramentu kapłaństwa albo małżeństwa“.

ponownie poddano przesłuchaniu, również po ukończeniu albo po ogłoszeniu procesu, oraz poczynić nowe uwagi;

4° Żądać sporządzenia innych aktów, jakie sam wskazał, chyba że trybunał jednomyślnie temu się sprzeciwi.

Rozdział III.

O PRAWIE ZASKARŻENIA MAŁŻEŃSTWA I ŻĄDANIA DYSPENSY OD MAŁŻEŃSTWA UZNANEGO

Kanon 1970.

Trybunał kolegialny nie może żadnej sprawy małżeńskiej rozpoznawać ani o niej orzekać, o ile nie poprzedziło prawidłowe zaskarżenie albo nie została prawnie wniesiona prośba.

Kanon 1971.

§ 1. Do zaskarżenia są zdolni:

1° Małżonkowie we wszystkich sprawach separacji i o nieważność, o ile nie byli sami przyczyną przeszkody;

2°. Promotor sprawiedliwości w przeszkodach z natury swojej publicznych.

§ 2. Wszyscy inni, chociażby krewni, nie mają prawa zaskarżenia małżeństwa, lecz tylko mogą donieść o nieważności małżeństwa ordynariuszowi albo promotorowi sprawiedliwości.

Kanon 1972.

Małżeństwo, które za życia obu małżonków nie zostało zaskarżone, po śmierci jednego z małżonków lub obu uważa się za ważne tak, iż przeciwko temu domniemaniu nie dopuszcza się dowodzenia, chyba że sprawa wyłoni się wypadkowo.

Kanon 1973.

Sami tylko małżonkowie mają prawo prosić o dyspensę od małżeństwa uznanego i niedopełnionego.

Rozdział IV.

O POSTĘPOWANIU DOWODOWYM

Artykuł I. O świadkach

Kanon 1974.

Krewni i powinowaci, o których mowa w kan. 1757, § 3, n. 3⁸⁾, uchodzą za świadków zdolnych w sprawach swoich bliskich.

Kanon 1975.

§ 1. W sprawach niemocy płciowej albo niedopełnienia, chyba że niemoc albo niedopełnienie jest rzeczą skąd inąd zupełnie pewną, oboje małżonkowie powinni przywieść świadków, których zowią siódmej ręki, związanych z sobą krwią lub powinowactwem, albo przynajmniej sąsiadów dobrej sławy lub z innego względu świadomych rzeczy, którzy mogą złożyć przysięgę o zacności samych małżonków i zwłaszcza o prawdomówności w sprawie przywiedzionej do sporu; do tych według kan. 1759, § 3⁹⁾ sędzia może dołączyć z urzędu innych świadków.

§ 2. Świadcstwo siódmej ręki stanowi dowód wiarogodności, który dodaje mocy zeznaniom małżonków; ale nie nabiera siły pełnego dowodu, o ile go nie wspierają inne względy lub racje.

Artykuł II. O oględzinach ciała

Kanon 1976.

W sprawach niemocy płciowej albo niedopełnienia są wymagane oględziny ciała obu małżonków albo jednego z nich przez biegłych, chyba że z okoliczności oczywiście wynika, że są bezcelowe.

---

8) Kan. 1757, § 3, n. 3. Jako niezdolni: Małżonek w sprawie współmałżonka, krewny i powinowaty w sprawie krewnego lub powinowatego w którymkolwiek stopniu linii prostej i w pierwszym stopniu bocznej, o ile nie chodzi o sprawy dotyczące stanu cywilnego lub zakonnego osoby, o czym nie można skądinąd mieć wiadomości a dobro publiczne wymaga, żeby się je miało.

9) Kanon 1759, § 3. Lecz sam sędzia w ogóle ile razy dobro publiczne tego wymaga, może świadków przywołać z urzędu.

Kanon 1977.

Przy wyborze biegłych, oprócz postanowień podanych w kanonach 1792 — 1805 ¹⁰⁾, należy zachować przepisy kanonów, które następują.

10) Kanon 1792. Należy użyć pomocy biegłych ilekroć z przepisu prawa lub sędziego ich badanie i opinia są wymagane dla udowodnienia jakiegoś faktu lub dla poznania prawdziwych właściwości jakiejś rzeczy.

Kanon 1793. § 1. Do sędziego należy wybrać lub wyznaczyć biegłych.

§ 2. W sprawach czysto prywatnych sędzia może tego wyznaczenia dokonać na prośbę obydwu stron lub również jednej z nich za zgodą jednak drugiej; w sprawach zaś dotyczących dobra publicznego po wysłuchaniu promotora sprawiedliwości albo obrońcy wężła.

§ 3. Pozostawia się roztropnemu uznaniu sędziego wybrać jednego lub kilku biegłych zależnie od natury sprawy oraz trudności rzeczy, chyba że ustawa z góry określa liczbę biegłych.

Kanon 1794. Do biegłych należy przeprowadzić badanie według zasad prawdy i sprawiedliwości, ani potwierdzając fałszu, ani zamilczając prawdy; jeżeli przeciw temu uchybią, muszą być ukarani według normy kan. 1743, § 3 (to znaczy tak, jak strony za kłamstwo lub krzywoprzysięstwo).

Kanon 1795. § 1. Na urząd biegłego należy wybrać przy równych kwalifikacjach tych, którzy powagą właściwej władzy świeckiej uznani zostali za zdolnych.

§ 2. Ci, którzy według kan. 1757 wykluczeni są od zeznawania jako świadkowie, nie mogą być także dopuszczeni do urzędu biegłych.

Kanon 1796. § 1. Dla tych samych powodów, co świadków, można wyłączyć i biegłych.

§ 2. Sędzia swoim dekretem rozstrzyga czy należy przyjąć wyłączenie, czy też nie, oraz dopuściwszy wyłączenie w miejsce biegłego wyłączonego wybiera innego.

Kanon 1797. § 1. Uważa się, że biegli podjęli się zleconego zadania w chwili gdy złożyli przysięgę, że wiernie spełnią obowiązek.

§ 2. Strony mogą być obecne nie tylko przy zaprzysiężeniu, lecz również przy wykonaniu zadania zleconego biegłemu, o ile inaczej nie wymaga natura rzeczy lub przyzwoitość, albo o ile inaczej nie zarządza ustawa lub sędzia.

Kanon 1798. Po zaprzysiężeniu, jeżeli biegli w określonym czasie nie usłuchają zlecenia albo bez słusznej racji unikają wykonania, odpowiadają za szkody.

Kanon 1799. § 1. Sędzia, uwzględnivszy to, co może zostało przedłożone przez strony, określa swoim dekretem wszystkie i poszczególne główne przedmioty, którymi biegły powinien się zająć.

Kanon 1978.

Do urzędu biegłego nie powinno się dopuszczać tych, którzy prywatnie oglądali małżonków co do faktu, na którym opiera się prośba o orzeczenie nieważności albo niedopełnienia; wolno jednak przywieść ich jako świadków.

---

§ 2. Czas, w którym badanie musi być przeprowadzone i opinia wydana, jeżeli sędzia uważa za potrzebne i wskazane, może sam określić oraz także po wysłuchaniu stron przedłużyć.

Kanon 1800. § 1. Jeżeli zachodzi wątpliwość, kto napisał pewne pismo, sędzia powinien oprócz pisma zakwestionowanego na wniosek stron wyznaczyć pisma, z którymi tamto trzeba porównać i zestawić.

§ 2. Jeżeli strony nie zgadzają się o pismach, jakie między sobą należy porównać, sędzia wybiera dla porównania te, które strona sama skądinąd uznała, albo które autor przypisywanego mu pisma spornego pisał jako osoba publiczna i są przechowywane w archiwach lub innym publicznym zbiorze dokumentów; albo jego podpisy, które są pewne z potwierdzenia notariusza lub osoby publicznej, że wobec nich zostały napisane.

§ 3. Jeżeli zaś pisma przez strony i sędziego wyznaczone do porównania zdaniem biegłych nie wystarczają do badania, a ten komu sporne pismo się przypisuje żyje, sędzia na żądanie strony albo również z urzędu wezwie go, by własnoręcznie wobec sędziego albo jego delegata napisał to, co mu biegli, sędzia lub jego delegat podyktują.

§ 4. Odmowę pisania bez udowodnienia słusznej przyczyny odmowy uważa się za przyznanie się do prawdziwości spornego pisma na niekorzyść odmawiającego.

Kanon 1801. § 1. Biegli swoją opinię mogą złożyć albo na piśmie, albo ustnie wobec sędziego; lecz jeżeli ją składają ustnie, natychmiast musi być ujęta na piśmie przez notariusza i podpisana przez biegłych.

§ 2. Biegły zaś, szczególnie jeżeli orzeczenie swoje złożył na piśmie, może być przez sędziego przywołany, by udzielił wyjaśnień, jakie następnie wydadzą się potrzebne.

§ 3. Biegli muszą wyraźnie wskazać jaką drogą i jakim sposobem postąpili w wykonaniu zadania im zleconego oraz na jakich głównie dowodach opiera się orzeczenie przez nich wydane.

Kanon 1802. Każdy z biegłych ma sporządzić swoje sprawozdanie oddzielnie od innych, chyba że sędzia, jeżeli prawo nie zabrania, poleca, by jedno zostało podpisane przez wszystkich; jeżeli tak się staje, różnice zdań, jeśli jakie zaszły, muszą być starannie odnotowane.

Kanon 1979.

§ 1. Do oględzin mężczyzny powinni być przywołani z urzędu dwaj biegli lekarze.

§ 2. Do oględzin zaś niewiasty z urzędu ma się wyznaczyć dwie położne, które posiadają legalne świadectwo umiejętności; chyba że niewiasta woli, by jej oględzin dokonali dwaj lekarze, wyznaczeni również z urzędu, albo jeżeli ordynariusz to uzna za konieczne.

§ 3. Oględziny ciała niewiasty winny się odbywać z całkowitym zachowaniem prawideł skromności chrześcijańskiej i zawsze w obecności uczciwej matrony, wyznaczonej z urzędu.

Kanon 1980.

§ 1. Oględzin niewiasty położne albo biegli winni dokonać każdy z osobna.

§ 2. Każdy z lekarzy albo położne mają sporządzić osobne sprawozdania, które winni oddać w terminie oznaczonym przez sędziego.

§ 3. Sędzia może sprawozdania zrobione przez położne dać do zbadania któremuś z biegłych lekarzy, jeżeli to uzna za wskazane.

Kanon 1803. § 1. Jeżeli biegli między sobą się nie zgadzają, wolno sędziemu albo zażądać zdania biegłego znawcy o danych przez pierwszych biegłych, albo powołać zupełnie nowych biegłych.

§ 2. To samo prawo przysługuje sędziemu, ilekroć biegli po wyborze wpadną w podejrzenie albo kiedy dobrze się pozna, że są niezdatni oraz niegodni urzędu.

Kanon 1804. § 1. Sędzia ma starannie rozważyć nie tylko wnioski biegłych chociaż zgodne, lecz także wszystkie inne okoliczności sprawy.

§ 2. Kiedy podaje racje rozstrzygnięcia, winien wyrazić jakimi argumentami powodowany przyjął albo odrzucił wnioski biegłych.

Kanon 1805. Wydatki i wynagrodzenia biegłych sędzia powinien według tego, co jest dobre i słuszne, każdemu określić, uwzględniając przyjęty zwyczaj każdego miejsca oraz zachowując prawo odwołania się według przepisu kan. 1913, § 1 (to znaczy w ciągu 10 dni).

Kanon 1981.

Po złożeniu sprawozdania biegli, położne oraz matrona, z osobna mają być przesłuchani przez sędziego według pytań przedtem ułożonych przez obrońcę wężła, na które oni złożąwszy przysięgę muszą odpowiedzieć.

Kanon 1982.

Również w sprawach z tytułu braku konsensu z powodu choroby umysłowej należy żądać opinii biegłych, którzy chorego, jeżeli wypadek wymaga albo jego czynności wzbudzają podejrzenie choroby umysłowej, winni zbadać według zasad wiedzy lekarskiej; ponadto biegli, którzy nawiedzali przedtem chorego, winni być przesłuchani jako świadkowie.

Rozdział V.

O OGŁOSZENIU PROCESU, ZAMKNIĘCIU POSTĘPOWANIA DOWODOWEGO I O WYROKU

Kanon 1983.

§ 1. Po ogłoszeniu procesu wolno jeszcze stronom, wszakże według normy kan. 1786¹¹⁾, przywieść nowych świadków na różne punkty sporne.

§ 2. Jeżeli zaś świadkowie już przesłuchani mają być ponownie przesłuchiwać co do tych samych artykułów, poprzednio przedłożonych, należy zachować przepis kan. 1781¹²⁾, z utrzymaniem w mocy prawa obrońcy wężła do przedłożenia stosownych zarzutów.

11) Kanon 1786. Po ujawnieniu zeznań świadkowie już przesłuchani nie powinni być ponownie pytani na te same artykuły, ani też nowi świadkowie dopuszczani, chyba ostrożnie i dla słusznego powodu w sprawach, które nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej; w innych zaś z przyczyny bardzo ważnej; w każdym wypadku, usunąwszy wszelkie niebezpieczeństwo fałszu i podejścia, po wysłuchaniu drugiej strony i zażądaniu zdania promotora sprawiedliwości albo obrońcy wężła, jeżeli ci biorą udział w sprawie; o czym wszystkim sędzia ma orzec swoim dekretem.

12) Kanon 1781. Świadkowie, chociaż już przesłuchani, na wniosek strony albo z urzędu pierwiej nim akta albo zeznania zostaną opublikowane mogą być

Kanon 1984.

§ 1. obrońca wężła ma prawo, by w wywodach, wnioskach i odpowiedziach zarówno pisemnie jak i w ustnej obronie był przesłuchany ostatni.

§ 2. Dlatego trybunał nie powinien przystępować do wyroku orzekającego pierwaj nim obrońca wężła zapytany nie oświadczy, że już mu nic nie pozostaje do przywiedzenia ani do zbadania.

§ 3. Jeślily zaś obrońca nic nie przedłożył przed dniem sądu, oznaczonym przez sędziego, przypuszcza się, że już nie ma nic do przedłożenia.

Kanon 1985.

W sprawach dotyczących dyspensy od małżeństwa uznanego i niedopełnionego sędzia instruktor nie przystępuje ani do ogłoszenia procesu, ani do wyroku o samym niedopełnieniu oraz o powodach do dyspensy, lecz wszystkie akta wraz z opinią na piśmie biskupa i obrońcy wężła ma przesłać do Stolicy Apostolskiej.

Rozdział VI.

O APELACJACH

Kanon 1986.

Od pierwszego wyroku, który orzekł nieważność małżeństwa, obrońca wężła powinien w terminie prawnym odwołać się do wyższego trybunału, jeżeli zaniedbuje dopełnić swego obowiązku, ma być przynaglony powagą sędziego.

Kanon 1987.

Po drugim wyroku, który zatwierdził nieważność małżeństwa, jeślily obrońca wężła w trybunale apelacji sądził według

---

ponownie wezwani do badania, jeżeli sędzia uzna to za konieczne lub pożyteczne, byleby tylko nie zachodziło niebezpieczeństwo jakiegokolwiek znowy lub przekupstwa.

swego sumienia, że nie trzeba apelować, współmałżonkom po upływie dziesięciu dni od ogłoszenia wyroku przysługuje prawo zawarcia nowych związków małżeńskich.

Kanon 1988.

Po orzeczeniu nieważności małżeństwa ordynariusz miejscowy winien się starać, by uczyniono o tym wzmiankę w księgach chrztów i małżeństw, gdzie się znajduje zapisane zawarte małżeństwo.

Kanon 1989.

Ponieważ wyroki w sprawach małżeńskich nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej, sprawy te, jeśli się nowe okażą dowody, mogą być zawsze na nowo rozważane, z zachowaniem w mocy przepisu kan. 1903¹³⁾.

Rozdział VII.

O WYPADKACH WYJĘTYCH Z POD PRAWIDEŁ DOTYCHCZAS PODANYCH

Kanon 1990.

Kiedy z dokumentu pewnego i autentycznego, który nie podlega żadnemu sprzeciwowi albo zarzutowi, stwierdzi się istnienie przeszkody różności wiary, święceń wyższych, uroczystego ślubu czystości, związku małżeńskiego, pokrewieństwa, powinowactwa lub pokrewieństwa duchownego, i okaże się zarazem z równą pewnością, że dyspensa od tych przeszkód nie została udzielona, w tych wypadkach ordynariusz może, z pominięciem formalności dotyczących wyliczonych, po wezwaniu stron orzec nieważność małżeństwa, z udziałem jednak obrońcy węzła.

---

13) Kanon 1903. Sprawy o stan osób nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej; lecz z podwójnego wyroku zgodnego w tych sprawach wypływa, że dalsze przedłożenie nie może być dopuszczone, chyba po przytoczeniu nowych i to ważnych dowodów albo dokumentów.

Kanon 1991.

Przeciwko temu orzeczeniu obrońca węzła, jeśliby rozsądnie mniemał, że przeszkody, o których mowa w kan. 1990, nie są pewne albo że dyspensa od nich prawdopodobnie nastąpiła, jest zobowiązany odwołać się do sędziego drugiej instancji, któremu winny być przesłane akta i który ma być pisemnie zawiadomiony, że chodzi o wypadek wyjęty.

Kanon 1992.

Sędzia drugiej instancji, z udziałem samego tylko obrońcy węzła, rozstrzygnie w ten sam sposób, o którym mowa w kan. 1990, czy wyrok ma być potwierdzony, czy też raczej trzeba postępować w sprawie zwykłą drogą prawa; w tym ostatnim wypadku odsyła ją do trybunału pierwszej instancji.